

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

คนเราเกิดมาถูกจัดให้อยู่ในจำพวกสัตว์ชนิดหนึ่งที่เรียกว่ามนุษย์ ธรรมชาติไม่ได้สร้างให้มนุษย์มีเครื่องกันความหนาวร้อนต่างไปจากสัตว์ชนิดอื่น ๆ ซึ่งจะมีผิวหนังที่หนาหรือมีเกร็ด แต่ธรรมชาติก็ได้สร้างมันสมองให้แก่มนุษย์มากกว่าสัตว์ชนิดอื่น มนุษย์จึงสามารถที่จะคิดแก้ปัญหา และได้พัฒนาเครื่องนุ่งห่มมาเรื่อย ๆ เริ่มตั้งแต่การนำเอาใบไม้ หนังสัตว์ มาจนถึงการนำเอาเส้นใยต่าง ๆ จากธรรมชาติ มาสานทอเป็นผืนผ้า ประกอบกับมนุษย์ชอบความสวยงาม จึงได้มีการทำผ้าย้อมด้วยสีจากธรรมชาติ และได้มีการพัฒนาต่อมาเรื่อย ๆ จนได้เกิดศิลปะของการย้อมสีผ้าอย่างหนึ่งขึ้นมา นั่นคือ บาดิก

คำว่าบาดิก (Batik) เป็นภาษาชวา กำเนิดจากชวาชวาเป็นคำกริยาที่มาจากคำว่า TIK ที่มีความหมายว่าเป็นการทำให้เป็นจุด, แต้ม, ดวง, หยด (Spots) หรือ (Dots) ในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง การวาดเขียน (Drawing) การวาดระบายสี (Painting) หรือการเขียน (Writing) อย่างไรก็ตาม คำว่า บาดิก ไม่ได้พบในภาษาชวาดั้งเดิม ซึ่งเราอาจสรุปว่า บาดิก (Batik) อาจเป็นคำที่เกิดมาในช่วงหลังมากกว่า

คำว่าบาดิก เกิดครั้งแรกในศาสนาของดัตช์ ซึ่งเป็นศาสนาประกาศขึ้นฝั่ง เพื่อค้าขายทางเรือจากปัตตาเวียถึงเบงกอลและสุมาตรา ในศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นผ้าที่ออกแบบมีสีสัน

บาดิก เป็นคำที่ใช้ชี้ถึงวิถีเจาะจงของการประยุกต์ ออกแบบที่มีสีสันทับผ้า (Fabric) วิธีนี้เกี่ยวข้องกับครอบคลุมเรื่องการออกแบบด้วยการใช้สาร (Substance) ปกติเป็นไขเหลว (Liquid Wax) ซึ่งเป็นสารยึดหยุ่นที่ได้จากขี้ผึ้งหรือสารชนิดอื่น ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพคล้ายกับขี้ผึ้ง ใช้ในการรักษาสีดั้งเดิมของผ้าขณะที่กำลังระบายสีสันทันนี้อาจเป็นขี้ผึ้งหรือแป้งเปียกที่ทำด้วยข้าวหรือโคลนที่ใช้เป็นตัวรักษาสีดั้งเดิม ดังนั้นผ้าที่ถูกกระทำอาจมีสีเดียวหรือหลายสีก็ได้ ขึ้นกับจำนวนการใช้ไขหรือสารกันสี และโอกาสเมื่อผ้าทำปฏิกิริยากับสารสีหรือสีย้อม (Dyes)

นักวิชาการเชื่อว่าพบบาดิกพบในยุคแรกใน 4 แถบ คือ ตะวันออกไกล ตะวันออกกลาง เอเชียกลาง และอินเดีย การกำเนิดบาดิกเข้าใจกันว่าแต่ละพื้นที่พัฒนาโดยไม่เกี่ยวข้องกัน โดยไม่ได้รับอิทธิพลการค้าหรือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามมันก็เหมือนกับงานแกะสลัก ที่แพร่

จากเอเชียไปสู่เกาะต่าง ๆ ของมาเลย์ และจากตะวันตกไปสู่ตะวันออกกลาง ผ่านกองคาราวาน ตัวอย่างบาติกบางแห่งเป็นของสำคัญที่สะสมไว้ เช่น การเก็บรักษาใน Shoso - In Repository ของคลังสมบัติอิมพีเรียล (Imperial Treasures) ในประเทศญี่ปุ่นบาติกเหล่านี้ทำด้วยไหม และอยู่ในรูปของการสกรีนและเป็นไปได้ว่าทำโดยจิตรกรชาวจีน อาจเป็นชาวจีนพื้นเมืองหรือไม่ก็เป็นพวกที่อพยพไปจากต่างประเทศ และพวกเหล่านี้คาดว่าอยู่ในยุคนารา (ค.ศ. 710 – 794) ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากราชวงศ์ซุย (Sui) และถัง (Tang) และบาติกไหมเหล่านี้มักจะเขียนเป็นรูปต้นไม้และสัตว์ นักดนตรีเป่าขลุ่ย ฉากล่าสัตว์ และภาพภูเขา

ประเทศญี่ปุ่นมีการทำบาติกมาก่อนราชวงศ์ซุย (Sui Dynasty ค.ศ. 581 – 618) และมีความเป็นไปได้มากที่บาติกผ้าไหม จะถูกส่งไปประเทศญี่ปุ่นไปเอเชียกลาง และที่อื่น ๆ ตามเส้นทางสายไหม (The Silk Route) ไปสู่ตะวันออกกลาง และอินเดีย

ในประเทศอินเดียมีการทำบาติกกับผ้าฝ้าย (Cotton) แต่ไม่พบว่ามีผ้าบาติกที่เก่าแก่มาก ๆ ที่พบในอินเดีย บางทีอาจเป็นเพราะธรรมชาติของดินฟ้าอากาศ ซึ่งทำให้ไม่สามารถรักษาผ้าได้ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (Frescoes) ที่ถ้ำอูจตะ (Ajuta Caves) ซึ่งพบว่ามีภาพผ้าโพกหัว (Head Wraps) และสิ่งทอซึ่งเป็นบาติกคล้ายกันหรือมีลักษณะเดียวกับ โบสถ์ที่ปรักหักพังที่ชวาและบาหลีซึ่งทำให้นักย้อนยุคไปสู่ศตวรรษที่ 13 ที่มีภาพสิ่งทอในรูปแบบที่เชื่อว่าเป็นบาติก ปี ค.ศ. 1677 มีการส่งออกไปชวา สุมาตรา เปอร์เซีย และฮินดูสถาน เอเชียตอนกลางแล้วแพร่ไปสู่มณฑลซินเกียง (Sinkiang) และกังซู่ (Kansu) ในอียิปต์ (Egypt) จะใช้ผ้าลินิน และบางครั้งก็เป็นผ้าขนสัตว์ ที่ถูกเจาะ (Excarated) ที่มีรูปแบบสีขาวบนพื้นสีฟ้า แม้ว่าอียิปต์จะใช้เป็นผ้าห่อศพ (Shrouds) ก็มีเหตุผลที่เป็นความเชื่อว่าจะรักษาและแขวนหรือคลุมแท่นบูชาในวิหารบาติกเหล่านี้เป็นบาติกที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ทำในอียิปต์ และเป็นไปได้ด้วยว่าอยู่ในประเทศซีเรีย (Syria) และอยู่ในช่วงคริสต์ศักราชที่ 15

ในประเทศอินโดนีเซีย เป็นพื้นที่ที่บาติกได้เข้าไปถึงในช่วงที่รุ่งเรืองที่สุด เริ่มต้นในอดีตที่ใช้โดยสตรีผู้สูงศักดิ์ ต่อมาก็กลายเป็นเครื่องหมายแสดงความแตกต่างของคนชั้นสูง หรือพวกขุนนาง ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 การทำผ้าบาติกผูกขาดโดยสุลต่านและจัดว่าเป็นศิลปะในราชสำนักโดยมีสตรีในราชสำนักเป็นผู้ผลิต และเมื่อมีการแพร่หลายมากขึ้นก็ใช้ในหมู่ครอบครัว คนใช้ ขุนนาง และสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าบาติกที่ละน้อย สุดท้ายก็กลายเป็นเครื่องแต่งกายประจำชาติที่ใช้กันทั่วเกาะในอินโดนีเซีย และในศตวรรษที่ 17 ได้มีพ่อค้าบางคนนำบาติกจากอินโดนีเซียไปสู่ฮอลแลนด์ และมีการส่งผ้าลินินจากต่างประเทศเข้ามา

ในการออกแบบและผลิตในช่วงแรกเป็นเรื่องที่ประหลาดมากๆ สำหรับรสนิยมที่แพร่หลาย ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ผู้ปกครองชาวชวาคือ เซอร์โทมัส ราฟเฟิลส์ (Thomas Raffles) ได้พิมพ์หนังสือเกี่ยวกับความเป็นมาของบาติก (A History Of Batik) ที่ปลูกให้เกิดความสนใจอย่างใหญ่หลวง และนำไปสู่การศึกษาความเป็นไปได้ของตลาด วิธีการและการใช้สีและความเป็นไปได้ของการพัฒนาเครื่องจักรที่ผลิตเลียนแบบบาติกโดยการพิมพ์ที่ถูกว่าพิมพ์ด้วยมือแบบดั้งเดิม (Hand Printed Originals)

ในปี ค.ศ. 1940 ชาวอังกฤษพยายามผลิตเลียนแบบผ้าบาติกเพื่อส่งมาจำหน่ายในเกาะชวา แต่ชาวอังกฤษพบว่าไม่ได้เป็นเรื่องง่ายที่จะผลิตเลียนแบบบาติกโดยการพิมพ์ที่ถูกว่าพิมพ์ด้วยมือแบบดั้งเดิม (Hand Printed Originals)

ในปี ค.ศ. 1940 ชาวอังกฤษพยายามผลิตเลียนแบบผ้าบาติกเพื่อส่งมาจำหน่ายในเกาะชวา แต่ชาวอังกฤษพบว่าไม่ได้เป็นเรื่องง่ายที่จะผลิตเลียนแบบบาติก โดยวิธีการผลิตแบบใหม่ (A Largescale) หรือไม่สามารถเลียนแบบให้สวยอย่างแบบดั้งเดิม

การเลียนแบบเป็นเรื่องยากที่จะใช้สีที่ทำจากพืชในท้องถิ่น (The Local Begetable Dyes) และรูปแบบที่มีความซับซ้อนเช่นนั้นที่มีแท่นพิมพ์และลูกกลิ้งมากมายที่ต้องใช้ในการผลิตบาติกเป็นการทำที่เกิดต้นทุนสูง

ดัตช์เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ตั้งโรงงานที่เลย์เดน (Leyden) ในปี ค.ศ. 1834 และมีการขยายโรงงานอย่างรวดเร็วไปที่โรทเตอร์ดัม (Rotterdam) แอปเปิลโดร์น (Appledom) เฮลมานด์ (Helmand) และฮาร์เลม (Harlem) ที่พยายามใช้วิธีการผลิตบาติกโดยใช้เทคนิคที่เหมือนกับที่ใช้ในอินโดนีเซียช่างฝีมือชาวอินโดนีเซียจำนวนมากมายังถูกส่งเข้าไปและทำการสร้างหมู่บ้านขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์การสอนช่างฝีมือให้กับแรงงานดัตช์ แรงงานดัตช์เหล่านี้ก็กลับไปเป็นช่างฝีมือในฮอลแลนด์ ก่อนมีการแพร่หลายจากอินเดียตะวันออก มีแรงงานที่ได้รับการอบรมจากอินโดนีเซียเป็นผู้ควบคุมการสร้างมีผลกับการควบคุมดูแลโดยรัฐ : ปัจเจกชนและโรงงานในครัวเรือน

ในช่วงต้น ๆ ราวปี ค.ศ. 1840 สวิตเซอร์แลนด์ ได้เริ่มต้นส่งโปรงบาติกที่เลียนแบบ (Imitation Batilk Sarongs) และที่เป็นโรงงานของชวาที่พัฒนาในรูปของการพิมพ์โดยใช้บล็อกพิมพ์สีที่พัฒนามาจากเทคนิคอินเดียและรู้จักในนามแคป (Tjap) ซึ่งนิยมใช้กันต่อมา จนถึงปี ค.ศ. 1870 ชาวสวิสก็ไม่สามารถรักษารณ์การผลิตผ้าบาติกให้ยาวนานได้ เนื่องจากต้นทุนการผลิตที่สูง

ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1900 เยอรมนีได้พัฒนา Tjanting ที่ทำด้วยแก้วและอิเล็กทรอนิกส์ที่นำความร้อน เครื่องมือที่เขียนสีด้วยการใช้ปั๊มที่ควบคุมได้สำหรับการใช้ผลิตผ้าบาติกที่ละมาก ๆ

เป็นวิธีที่ใช้เฉพาะการผลิตผ้าบาติกประเภทเครื่องตกแต่งบ้านและผ้าม่าน ซึ่งจำกัดพื้นที่ที่ขี้ผึ้งในวิธีที่จำกัด จะให้ผลเกิดลวดลายที่กึ่งทึบแสง (Translucent) แต่มีลักษณะที่ดึงดูดใจ

ในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วไปในปี ค.ศ. 1920 การผลิตบาติกเพื่อการค้าขนาดใหญ่หยุดลง กระบวนการผลิตกลับมีมากขึ้นในตะวันออกไกล ขณะที่ยุโรปได้พัฒนาช่างฝีมือที่เป็นจิตรกร (Artist Craftsman) พิพิธภัณฑที่ฮาร์เล็ม (Harlem) เป็นผลจากการมีอาณานิคมของฮอลแลนด์ในภาคตะวันออกและดังนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่โรงเรียนออกแบบบาติกที่รู้จักกัน คือ โรงเรียนฮาร์เล็ม (Harlem) พัฒนาจากที่นี่ในปี ค.ศ. 1900 บาติกได้กลายเป็นศิลปะมาตรฐานและมีการแสดงลวดลายประดับตกแต่งที่สวยงามของฮอลแลนด์ เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวชวาและดัตช์ และกลายเป็นศิลปะสไตล์ Art Nouveau สไตล์นี้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโดย Lebeau, Cachet, Prikker, Dijsselhof, Colenvrander, Bake และ Pangon (รัชชชัย ทุมทอง : 2545 ,7-15)

สิ่งที่น่าสนใจที่สุดโดยสมาชิกชาว Harlem School เน้นในเรื่องการผลิตเฟอร์นิเจอร์ใช้บาติกเลียน, ผัง ซึ่งมีผลกระทบต่ออย่างมาก สมาชิกคนหนึ่งคือ Madam Pangon ได้ย้ายไปปารีส ซึ่งเธอได้สร้างโรงงานเล็ก ๆ ใน Rue de la Boetic ในปี ค.ศ. 1916 ผลของการนำเข้าไปสู่ศิลปะบาติกของตะวันออกสามารถเห็นได้จากงานของนักออกแบบในศตวรรษที่ 19 คือ Roger Fry และ Chales Rennie Mackintosh (รัชชชัย ทุมทอง : 2545 ,16)

ในส่วนของแอฟริกา ได้มีธรรมเนียมของการกั้นสีเป็นส่วนหนึ่งด้วยของประวัติศาสตร์แอฟริกาเป็นเวลาหลายศตวรรษที่โยรูบัส (Yorubus) ของนิโกรีตอนใต้ และ Soninke และ Woloftribes ของ Senegal ที่มีการผลิตและช่างฝีมือที่เกี่ยวข้องกับการกั้นสี (Resist) ในกรณีของโยรูบัสใช้แป้งมันสำปะหลังเป็นวัตถุกั้นสีขณะที่ Soninke ใช้แป้งข้าวเป็นตัวกั้นสีในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ผลิตภัณฑ์พาราฟิน และสเตอรินได้ถูกนำมาใช้แทนวัตถุดั้งเดิมในบางพื้นที่ ผ้าโคลน (The Mud Clothes) ของประชาชนชาวแบมบารา (The Bambara People) ของมาลี (Mali) เป็นการผลิตโดยใช้เทคนิคที่คล้ายกับการทำบาติก ผ้าถูกแช่เป็นสิบในสีที่ผลิตโดยการดัมเปลือกไม้จากต้นไม้บางชนิด โคลนจากบ่อน้ำที่เจือปนด้วยเหล็ก (Ferroug) ที่ประยุกต์กับทัพพี (Scoop) ที่ใช้สร้างรูปแบบและเมื่อแห้งพื้นที่ส่วนที่เป็นลวดลายก็จะแช่ด้วยการใช้สบู่ด่าง (Alkali Soap) เข้มข้นที่ผลิตโดยชาวแบมบารา ดังนั้นผ้าทั้งหมดซึ่งป้องกันด้วยโคลนและแห้ง โดยใช้แสงแดดเมื่อโคลนกลายเป็นฝุ่นก็จะถูกขจัดออกไปและผ้าก็จะถูกทำความสะอาด เมื่อใช้ด่างฟอกผ้าก็จะได้รูปแบบที่แสดงสีที่สดใสท่ามกลางพื้นที่สีเข้ม

จี๋ฝั้งถูกใช้เป็นตัวกันสี (Resist) ที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในจีน แต่ในปัจจุบันมีใช้กันในวงจำกัดกับพวกชนเผ่าเร่ร่อน (The Nomaditribes) ที่อาศัยอยู่ในด้านใดด้านหนึ่งของพรหมแดนจีน ตอนใต้ส่วนใหญ่พวกเผ่าเหล่านี้ได้แก่ แม้ว (Miao) ซึ่งทำผ้าบาติก และมีชื่อเสียงในการทำผ้าบาติกที่ใช้ประกอบเป็นเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะด้วยการเย็บ ประดับ และถัก แม้วกำเนิดจาก ไกว-เซาว์ (Kwei-Chow) แต่ในศตวรรษที่ 18 พวกแม้วได้ย้ายถิ่นฐานไปสู่ตอนบนทางตังกิง (Tangking) และเกาะทางไหหนาน (Hainan) แม้วได้ประยุกต์การใช้การออกแบบจี๋ฝั้งขึ้น โดยเฉพาะที่ใช้กับปากกาโลหะมีแอง ระหว่างด้ามที่กลุ่มนาน 2 กลุ่มนานของจะงอยที่มีรูปร่างแบบสามเหลี่ยม ส่วนใหญ่สตรีจะทำงานที่เกี่ยวกับผ้าบนกระดานที่เรียบ ใช้จี๋ฝั้งที่ร่อนบนเตาเหล็กและร่างด้วยปากกาที่มีฝ้ายที่ยึดด้วยกรอบสำหรับผ้าเป็นผ้าที่มีเนื้อหยาบจริง ๆ ส่วนใหญ่เป็นสีคราม (Indigo) ซึ่งเป็นสีที่แทรกผ่านจี๋ฝั้งที่ใช้กันสี

ศูนย์กลางหลักของงานบาติกปัจจุบัน อยู่ในส่วนภาคตะวันออกเฉียงใต้ของที่ราบสูงเดคคาน (Deccan Plateaux) และชายฝั่งโคโรมานดิ (Coromande Coast) อุตสาหกรรมบาติกถึงจุดสุดยอดในศตวรรษที่ 17 และ 18 เมื่อมีการส่งออกหลาย ๆ ประเทศรวมทั้งของเปอร์เซียและยุโรป วิธีการแบบดั้งเดิมถูกใช้ในที่ราบสูงเดคคานตะวันออกเฉียงใต้ เป็นบาติกที่ผสมผสานกันระหว่างการให้สีและการวาด ปากกาที่ใช้สำหรับลงจี๋ฝั้งเรียกว่า กาลัม (A Kalam) กาลัมประกอบด้วย 3 ส่วนคือ เข็มที่เป็นโลหะ มีด้ามเป็นไม้ไผ่ห่อหุ้มด้วยผ้าขนาดประมาณ 6 ซม. เป็นเส้นใยหรือขนสัตว์ ซึ่งทำเป็นแองรองรับ สำหรับจี๋ฝั้งเหลวหรือน้ำเทียนใช้วิธีการกดเพื่อควบคุมการไหล

งานการลงจี๋ฝั้งทำโดยผู้ชายรวมทั้งเป็นผู้ที่ต้องลงจี๋ฝั้งครั้งแรกผู้ที่ทำบาติก จะเตรียมผ้าอีกสำหรับการลงจี๋ฝั้งต่อไป และวาดด้วยสี กระบวนการล้างสี ตีสี และการฟอกสี เป็นกระบวนการสุดท้าย

ประมาณปี ค.ศ. 400 พ่อค้าชาวอินเดียได้นำเทคนิคการย้อมผ้าเข้าไปเผยแพร่ในชวาจนเกิดการพัฒนากลายเป็นการผลิตผ้าบาติก ซึ่งทำโดยการใช้จี๋ฝั้งร่อน ๆ เขียนเป็นลวดลายที่ต้องการโดยเครื่องมือที่ใช้เรียกว่า Tjanting หรือแม่พิมพ์ที่เรียกว่า Tjap แล้วจึงนำไปย้อม

ในช่วงศตวรรษที่ 18 บาติกได้รู้จักในญี่ปุ่นว่า โรคิยู - เซเมะ ซึ่งเป็นวิธีการธรรมดาของการย้อมผ้า ที่นำเข้าสู่ประเทศในญี่ปุ่นโดยชาวจีน ส่วนของจี๋ฝั้งเหลว ถูกวาดทำเป็นตัวกันสี ที่ใช้ประยุกต์กับดินสอไม่อย่างดี วิธีล่าสุดเป็นวิธีที่ใช้กันทั่วไปในการทอผ้าไหมของนักรบ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องของการใช้ตัวกันสี นำไปสู่การออกแบบให้ดีขึ้นและเพิ่มความนิยมชมชอบบาติกมากขึ้น วิธีนี้เรียกว่า กะตะ เซเมะ เป็นวิธีการใช้ข้าวสาทิและรำข้าวที่ประยุกต์ใช้ผ่านการตัดดิน

ใช้ผ่านการตัดดินสอกระดากไปเป็นเส้นผ่า สี่ที่ทำด้วยการมีตัวกันสีและแบ่งที่ละลายได้ด้วยน้ำถูกล้างและทำความสะอาดวิธีที่เป็นทางเลือกของการประยุกต์ใช้ด้วยกรวยกระดาก เพื่อร่างด้วยแปรง เป็นวิธีที่ทำให้ดีขึ้นกับการเพิ่มเนื้อสีที่วาดด้วยมือให้น่าชื่นชม ขั้นตอนการผลิตเป็นวิธีที่แตกต่างมากกับสไตล์ยูเซน ในช่วงอโด้ะ ประมาณปี ค.ศ. 1600 – 1868 ญี่ปุ่นพอใจกับช่วงที่มีเสถียรภาพ และสามารถพัฒนาอย่างมีอิสระในวัฒนธรรมเพื่อแยกตัวเองออกจากอิทธิพลภายนอก ความจำเป็นของคนรวยที่แตกต่างในช่วงเวลานี้ เป็นการสะท้อนในรูปกิโมโน และสไตล์ที่จำเป็นและชัดเจนที่พัฒนาที่ซึ่งแสดงถึงรสนิยม อาชีพ และโอกาสที่มีมากขึ้นกว่าที่เป็นไปได้ด้วยสิ่งทอในตะวันตก นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1920 Raketsu Zeme ได้รับการนิยมและบ่อยครั้งที่ผสมผสานกับเทคนิคอื่น ๆ ในการย้อมสี (รัชชัย ทุมทอง : 2545 ,17-23)

ชาวไทยรู้จักบาติกในชื่อ ผ้าปาเต๊ะ โดยได้รับอิทธิพลมาจากอินโดนีเซีย ผ่านมาเลเซีย เผยแพร่เข้าสู่ชายแดนภาคใต้ ซึ่งอาจเป็นอิทธิพลทางการค้าและศาสนา นิยมใช้และผลิตกันมากในเขต 4 จังหวัดภาคใต้ แต่นอกเหนือไปจากนี้ กลับมีการผลิตผ้าบาติกในแถบเหนือสุดของประเทศ โดยชาวเขาเผ่าม้งโดยมีความแตกต่างอย่างชัดเจนทางรูปแบบ ซึ่งบาติกทางตอนใต้ของประเทศจะนิยมเขียนภาพดอกไม้ ใบไม้ ภาพสัตว์ และลวดลายเครือเถาต่าง ๆ แต่สำหรับชาวเขาเผ่าม้ง นิยมเขียนเป็นเรขาคณิต นำมาต่อกันให้เกิดลวดลาย และนิยมใช้ผ้าใยกล้วยงมาทำโดยมีการทำสีย้อมเนื่องมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งคาดว่าคงมีการเผยแพร่มาจากทางพรมแดนตอนใต้ของจีน (รัชชัย ทุมทอง : 2545 ,23)

การทำผ้าบาติกในประเทศไทยทำกันมานานแล้วในลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว ระยะเวลาแรก ๆ มีการทำโดยวิธีการพิมพ์ลวดลายด้วยเขียนใจผสมยางสนและไขมันสัตว์ เป็นอุตสาหกรรมมานานประมาณ 40- 50 ปี แล้วแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนล่างเช่น จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส ภูเก็ต เป็นต้น โดยเฉพาะที่อำเภอสุไหงโกลลก สำหรับพิมพ์เทียนเพื่อทำลวดลายทั้งสิ้น แม่พิมพ์โลหะที่ใช้กันในยุคแรก ๆ จึงมีลักษณะของศิลปะแบบมาเลเซีย เช่น ลวดลายดอกไม้ ใบไม้ และภาพสัตว์ ต่อมามีการพัฒนาการทำแม่พิมพ์ด้วยโลหะทองเหลือง เพื่อใช้ในการทำพิมพ์งานตามโรงงานต่าง ๆ จนกลายเป็นอุตสาหกรรมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ลักษณะการทำผ้าบาติกในภาคใต้จะมีรูปลักษณะผ้าโสร่งปาเต๊ะด้วยวิธีใช้บล็อกพิมพ์ลายเทียน ซึ่งได้มีการทำต่อเนื่องกันมาแต่บรรพบุรุษ ปัจจุบันผ้าบาติกมีการเผยแพร่ไปยังภาคต่าง ๆ ของประเทศ

ภาคเหนือ มีสภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ค่อนข้างเย็นสบาย ล้อมรอบด้วยภูเขา ต้นไม้ เมฆหมอก และดอกไม้ที่สวยงาม ตลอดจนการทำผ้าด้วยมือในวิถีชีวิตโดยทั่วไป การทำผ้าบา

ติก ลวดลายและสีสันทึ้งออกมาในลักษณะอ่อนหวานละมุนละไม วัสดุที่ใช้จะทำด้วยมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าใยกล้วยฯ ก่อนข้างหนามีน้ำหนักเหมาะกับการตัดเย็บเสื้อบุช เสื้อคลุม

ภาคกลาง ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเน้นพิธีการในการแต่งตัว การทำผ้าบาติกจึงมีความหลากหลายในลวดลาย และใช้สีค่อนข้างจะตามแฟชั่นของโลก รวมถึงวัสดุที่ใช้จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการตัดชุด เช่น ชุดทำงาน ชุดเดินทาง ชุดเดินเล่น ชุดราตรี

ภาคอีสาน ยังไม่มีเอกลักษณ์ที่แน่นอน ส่วนมากจะทำบาติกตามรูปแบบของภาคเหนือและภาคกลาง

ภาคใต้ สำหรับการทำบาติกนั้น เริ่มมีการทำกันใภาคใต้ของไทยราวปี พ.ศ. 2523 โดยนำเอาเทคนิควิธีการมาจากประเทศมาเลเซีย เริ่มทดลองการทำโดยการเขียนเทียนด้วยจันตึ้ง ระบายสีลวดลายและพื้นด้วยพู่กัน ไม่มีการย้อมสี ณ วิทยาลัยครูยะลา โดยการบรรยายและสาธิต และต่อมามีการสอนการทำบาติกแก่นักศึกษาวิทยาลัยครูยะลาในรายวิชาเลือกของหลักสูตร ปกศ.สูง วิชาเอกศิลปกรรม ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาติกในสถานศึกษา

ต่อมาได้มีการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านบาติกแก่ชุมชน โดยเขียนเป็นบทความลงหนังสือพิมพ์ วารสาร และทางสถานีโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังมีการจัดอบรมและการจัดนิทรรศการเผยแพร่ ตามสถานที่ต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด อันมีผลทำให้บาติกเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว และมีการแพร่หลายไปทั่วประเทศ

การพัฒนาผ้าบาติกในขณะนี้ กองสัึงทอ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาผ้าบาติก ในเรื่องรูปแบบ สี เทคนิค และได้มีการจัดฝึกอบรมเป็นระยะ ๆ สถานศึกษาได้จัดให้มีการสอนวิชาบาติกในระดับต่าง ๆ เช่น

1. ระดับมัธยมศึกษา เป็นรายวิชาเลือกในรายวิชาศิลปศึกษา
2. ระดับอนุปริญญา และปริญญาตรีในสาขาศิลปะ ในคณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในวิทยาครู
3. ระดับอนุปริญญา และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ในวิทยาลัยเทคนิค
4. ระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยที่มีการสอนด้านศิลปะ เช่น ภาควิชาศิลปศึกษาและคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (นันทา โรจนอุดมศาสตร์ 2536 : 53)

ลักษณะของการทำผ้าบาติกในภาคใต้ นั้น เป็นลักษณะที่ค่อนข้างที่จะจัดจ้าน ร้อนแรง คุมแสงอาทิตย์ผสมความเข้มข้นของสีน้ำเงิน คุมท้องทะเล และสีเหลืองของหาดทราย ดังนั้นผ้าจึงออกมาเป็นรูปของชายทะเล สัตว์ทะเลต่าง ๆ วัสดุที่ใช้เป็นผ้าบาง เหมาะที่นำมาแปรรูปตัดเย็บเป็นชุดเดินเล่นหรือผ้าพันกาย เพื่อการสวมใส่สบาย เดินเล่นแบบล้าลองตามชายหาดต่าง ๆ

ในส่วนของลวดลาย การออกแบบลวดลายผ้าบาติก มีความเป็นมาตั้งแต่ดั้งเดิมแล้ว ชาวชวาจะมีความเชื่อในการทำผ้าบาติกในเรื่องสีและลวดลาย โดยเชื่อว่าสีและลวดลายแต่ละแบบ แต่ละชนิดจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่สวมใส่ มีความเชื่อว่าการสวมใส่ผ้าบาติกที่มีลักษณะพิเศษทั้งสี และลวดลายที่กำหนดไว้มีความประณีตจะช่วยรักษาโรคร้ายไข้เจ็บได้ ในส่วนของคู่บ่าวสาวที่เข้าพิธีมงคลสมรส ถ้าได้ใส่เสื้อผ้าบาติกตามที่กำหนดตามความเชื่อแล้ว คู่บ่าวสาวจะประสบแต่ความสุขตลอดชีวิต นอกจากนี้ ลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏบนพื้นผิวยังมีการเรียกชื่อหรือจำเพาะลวดลายนั้น ๆ ได้ เช่น ใช้เฉพาะสุลต่านหรือเฉพาะในราชสำนัก

สีและลวดลายเด่น ๆ นั้น ในการผลิตผ้าของชาวชวาในแต่ละแห่ง จะมีแบบอย่างและเอกลักษณ์ที่เป็นของตนเอง เช่น ผ้าบาติกที่เมืองยอร์ด ยากาต้าและเมืองสุระ กาด้า นิยมใช้สีน้ำตาลเข้ม สีน้ำเงิน และสีครีมเป็นส่วนใหญ่ ผ้าบาติกที่สวองามได้รับความนิยมเป็นพิเศษเป็นผ้าที่ทำจากเมือง Cirebon ทางแถบชายทะเลด้านตะวันออกเฉียงเหนือของชวา รูปแบบทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับกับธรรมชาติ เช่น กลุ่มเมฆ วิวคลื่น โขดหิน ดอกไม้ และสัตว์ชนิดต่าง ๆ บางส่วนได้รับอิทธิพลลวดลายจากเครื่องเคลือบของจีนจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับดอกไม้ นก และเหยี่ยว สีที่ปรากฏ เช่น สีชมพู สีเหลือง และสีน้ำเงิน ที่เมือง Peka Longan เป็นแหล่งบุกเบิกในเรื่องของการย้อมสี โดยใช้สีเคมี ทำให้ผ้าบาติกที่ทำจากที่นี่มีสีสันสดใส และมีการใช้สีสันทันมากมายนานกว่าแหล่งใด ๆ และเป็นผ้าบาติกที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน

การออกแบบลวดลายผ้าบาติกในปัจจุบัน จะมี 2 ลักษณะ คือ การออกแบบชนิดดั้งเดิมอาศัยรูปแบบพื้นฐานจากรูปทรงเรขาคณิต ลวดลายได้รับอิทธิพลจากการทอผ้า และการออกแบบโดยอาศัยเนื้อหาสาระที่ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติ การออกแบบทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวยังมีชื่อเรียกเฉพาะแตกต่างกันออกไปอีก ที่สำคัญ ๆ เช่น Kauiong หมายถึง การออกแบบลวดลายในสมัยโบราณ ประกอบไปด้วยรูปวงกลมจำนวนมาก จัดวางให้สัมพันธ์กัน หรือซ้อนทับกัน รูปแบบลักษณะนี้ถูกสงวนไว้เฉพาะสุลต่านแห่งยอร์ดและยากาต้าเท่านั้น

ลวดลายที่สำคัญ ๆ ในชาวมุสลิมที่ขอยกตัวอย่าง คือ Caplok , Parang และ Parang Rusak Barong ในส่วนของ Caplok จะเป็นชื่อเรียกทั่ว ๆ สำหรับการออกแบบที่อาศัยรูปทรงเรขาคณิตที่นำมาประกอบกันเป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปดาวและอื่น ๆ

Parang เป็นการออกแบบที่ถือเป็นสมบัติของราชสำนักแห่งชวา ตอนกลางประกอบด้วยรูปแบบของคมมีดจัดวางเป็นแถวทแยงเรียงกันหรือเรียงแถว ลักษณะอื่นหลายรูปแบบ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความงาม ความประณีตทั้งสิ้น

Parang Rusak Barong เป็นลวดลายที่ใช้สำหรับกษัตริย์แต่งกายในงานราชพิธี ออกแบบโดยใช้รูปทรงอิสระ รูปแบบไม่ยุ่งยากซับซ้อน ให้ความสะดวกแก่คนเขียนลาย เนื้อหาเป็นรูปแบบต้นไม้ ใบหญ้า ถูกจัดวางเป็นฉากหลังหรือเป็นพื้น มีรูปแบบอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ดอกไม้ รูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ (โกลด พิณกุล : 2545,9 - 14)

ปัจจุบันลวดลายบาติกมีความหลากหลายมากมายขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการนำไปใช้ แต่อย่างไรก็ตาม การออกแบบลวดลายโดยส่วนใหญ่ก็คงจะหนีไม่พ้นลวดลายดังต่อไปนี้

1. ลวดลายจากรูปทรงพื้นฐานหรือลายเรขาคณิต
2. ลวดลายจากธรรมชาติ ดอกไม้ พืช สัตว์ ทิวทัศน์
3. ลวดลายจากสิ่งของเครื่องใช้ หรือสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้น
4. ลวดลายจากความเชื่อ ประเพณี ศาสนา ฯลฯ
5. ลวดลายจากมนุษย์ และกิจกรรมของมนุษย์

ผ้าบาติกมีเทคนิคที่ใช้ในการทำผ้าบาติกหลายอย่างด้วยกัน ซึ่งเป็นเทคนิคที่ได้มาจากประสบการณ์ การค้นคว้า และการทดลอง การทำผ้าบาติกโดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ นั้น ได้เกิดขึ้นมาจากการที่ต้องการรูปแบบที่แปลกใหม่ หลากหลาย และเป็นที่ยอมรับในตลาด จะขอยกตัวอย่างเทคนิคในการทำผ้าบาติกที่เป็นความต้องการของตลาด ดังต่อไปนี้

1. บาติกพื้นขาว หมายถึง ผ้าบาติกที่มีสีพื้นส่วนมากเป็นสีขาว มีลวดลายเป็นสีต่าง ๆ และมีลายเส้นของสีล้อมจาง ๆ ปรากฏอยู่บนพื้นสีขาว ในการผลิตจะมีการลงเทียนบนผ้าขาวในปริมาณเนื้อที่มากกว่าส่วนที่ไม่ได้ลงเทียน เมื่อนำไปย้อมสีบริเวณที่ลงเทียนไว้จะเป็นสีขาว ส่วนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ลงเทียนเวลานำไปย้อมจะทำให้ผ้าเปลี่ยนสีไปตามสีย้อม
2. บาติกพื้นดำ เป็นบาติกที่มีลวดลายเป็นสี นิยมลายสีสดใสและย้อมสีพื้นด้วยสีดำ ซึ่งอาจเกิดจากการย้อมสีพื้น 2 ครั้งทับกัน เช่น ย้อมสีน้ำเงินเข้ม แล้วย้อมสีเหลืองทับ หรือย้อมสีน้ำ

เงินแล้วข้อมทับด้วยสีน้ำตาล ซึ่งอาจข้อมด้วยสีน้ำเงิน หรือสีน้ำตาลอ่อนก็ได้ ลักษณะเฉพาะของ ผ้าบาติกพื้นดำ คือ บริเวณที่ลงเทียนมีปริมาณเนื้อที่น้อยกว่า บริเวณที่เป็นที่ว่างหรือพื้นผ้าสีขาว ส่วนที่ไม่มีเทียนเมื่อนำไปข้อมจะเป็นสีพื้น

3. บาติกพื้นสี เป็นลักษณะของบาติกชนิดหนึ่ง ที่ใช้ผ้าสีอ่อนมาทำเป็นผ้าบาติกหรือนำ ผ้าขาวมาข้อมสีพื้นสีอ่อน แล้วจึงนำไปเขียนเทียนหรือพิมพ์เทียน เพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ลักษณะพิเศษของผ้าบาติกพื้นสีพอที่จะสังเกตได้ คือ เส้นหรือรอยเทียนจะเป็นสีอ่อนซึ่งเป็นสีพื้นสี เดิมหรือสีข้อมสีอ่อนที่ข้อมในตอนแรก จะไม่ปรากฏเส้นเทียนที่เป็นลวดลาย หรือเส้นสีขาวอย่าง ผ้าบาติกโดยทั่วไป ผ้าบาติกพื้นสีมีลักษณะลายเส้นนุ่มนวลกว่าผ้าบาติกที่มีลายเส้นสีขาว แต่ความ ชัดเจนของเส้นไม่เท่าสีขาว

4. บาติกลายหินแตก เป็นผ้าบาติกที่ไม่มีลวดลายในกลุ่มที่มาจากธรรมชาติลวดลาย เรขาคณิต หรือรูปทรงนามธรรมอื่นใด แต่เป็นลวดลายที่เกิดจากการสร้างสรรค์ ซึ่งในการทำให้ เกิดรอยแตกของเทียนครั้งแรก ๆ เกิดจากความบังเอิญ แต่ต่อมาเกิดจากการสร้างสรรค์อย่างตั้งใจ ของศิลปิน ตลอดจนผู้ผลิตงานบาติกที่ต้องการความแปลกตา สิ่งสำคัญในการทำให้เกิดลาย ที่ เรียกว่าหินแตก คือ เทียนและส่วนที่ทำให้ผลงานมีความรู้สึกทางประสาทสัมผัสนุ่มนวล แจ่ม และหยาบ กระด้าง หนักเกิดจากเนื้อผ้า ถ้าเนื้อผ้าบางเบาผ้าที่สำเร็จให้ความรู้สึกนุ่มนวล ถ้าเนื้อ ผ้าหนาเส้นใยไม่เรียบสม่ำเสมอจะทำให้ดูผ้ามีน้ำหนักซึ่งเหมาะสำหรับงานที่ไม่ต้องการความ ละเอียดมากนัก

5. บาติกเขียนหรือบาติกระบาย เป็นบาติกชนิดหนึ่งที่ใช้วิธีการวาดเขียน หรือเขียนเทียน และระบายสี ซึ่งอาจใช้เครื่องมือ คือ จันตึง แปรง พู่กัน หรือปากกาทองเหลือง ไม่ใช่แม่พิมพ์ ดังนั้นลักษณะของบาติกวาดหรือบาติกเขียน จึงเป็นลักษณะของการผลิตด้วยมือ ตั้งแต่ขั้นแรกคือ เขียนเทียน จนถึงการลงสีผ้า ซึ่งไม่ใช้วิธีการข้อมแบบบาติกทั่วไป ดังนั้น ขั้นตอนการผลิตจึงต้อง ระมัดระวัง และมีความประณีตมากกว่าการทำบาติกข้อม

6. บาติกบนผ้าใยสังเคราะห์ เป็นเทคนิคการทำผ้าบาติกที่นิยมมากในมาเลเซีย และอินโด เนเซีย การทำบาติกด้วยผ้าใยสังเคราะห์ ใช้เทคนิคการระบายบนผ้าทั้งผืน ซึ่งบางครั้งจะเรียกว่า บาติกพื้นสี ไม่ใช่วิธีการข้อม สามารถใช้ผ้าใยสังเคราะห์ทุกชนิดมาเขียนเป็นผ้าบาติกได้ ลักษณะ พิเศษของผ้าบาติกจากผ้าใยสังเคราะห์ คือ ผิวสัมผัส จะมีความมันเรียบ สนิ่มนวลและสดใส ข้อดี ของผ้าบาติกใยสังเคราะห์ คือ ไม่ยับ สีไม่ซีดเมื่อซักล้าง และถูกแสงแดด ซึ่งเป็นจุดขายของบาติกจากผ้าฝ้าย ซึ่งยับและสีซีดเมื่อถูกแสงแดด

7. บาติกแนวใหม่ เป็นการทำบาติกที่มีกรรมวิธีแตกต่างไปจากแบบดั้งเดิม หรือกรรมวิธีแบบธรรมดาทั่วไปที่ใช้กันในระบบโรงงานบาติก เนื่องจากบาติกสมัยใหม่ส่วนมากจะเป็นงานในลักษณะของผ้าที่แตกต่าง ไปจากเดิม เป็นกรรมวิธีที่ค่อนข้างอิสระ ไม่ยึดถือระเบียบแบบแผนมากนัก จะกระทั่งได้ชื่อว่า บาติกไม่เป็นระเบียบหรือ Batik pikaso ซึ่งเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งผสมผสานวิธีการเขียนเขียน ลายเส้นจากเขียน รูปภาพ และการผสมสี (นันทา โรจนอุดมศาสตร์ : 2534, 184 – 207)

การศึกษารูปแบบลวดลายของผ้าบาติกที่เกิดขึ้น ในแต่ละจังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของทางภาคใต้ ที่เป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่มีการผลิตผ้าบาติกกันอย่างแพร่หลาย และมีการทำลวดลายที่ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว จังหวัดชายแดนภาคใต้ในแต่ละจังหวัดก็ย่อมมีความแตกต่างกัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นความเหมือนที่แตกต่าง จังหวัดแต่ละจังหวัดย่อมมีผู้ผลิตที่มีความคิดหลากหลายแตกต่างกันไป เป็นสิ่งที่น่าสนใจและควรที่จะทำการศึกษาเพื่อที่จะได้ทราบความแตกต่างของแต่ละจังหวัด นอกจากนั้นการผลิตผ้าบาติกยังเป็นสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บุคคลรุ่นก่อนได้ถ่ายทอดมายังบุคคลรุ่นปัจจุบัน และควรที่จะมีการสืบทอดต่อไปในอนาคต ดังนั้น การทำงานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมรูปแบบลวดลายผ้าบาติกในแต่ละจังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนการสืบสานรูปแบบลวดลายผ้าบาติกเพื่อให้รู้จัก เข้าใจและสามารถจะอนุรักษ์รูปแบบที่มีคุณค่าอย่างนั้นสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบลวดลายผ้าบาติกในแต่ละจังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะเด่นของรูปแบบลวดลายผ้าบาติกในแต่ละจังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อสำรวจความคิดเห็นในเรื่องของการอนุรักษ์รูปแบบลวดลายผ้าบาติกในแต่ละจังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลในการวิจัยได้จากแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างในแนวลึก โดยกำหนดขอบเขตและเรื่องที่ศึกษาดังนี้

1. รูปแบบลวดลายที่ปรากฏอยู่บนผืนผ้าบาติกที่ผลิตในแต่ละจังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. การวิเคราะห์ลักษณะเด่นของรูปแบบลวดลายแต่ละจังหวัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยยึดหลักการออกแบบลวดลาย ของอ้อยทิพย์ พลศรี (อ้อยทิพย์ พลศรี , 2545) การออกแบบลวดลายในงานบาติก ของปรัชญา อารมณ์ (ปรัชญา อารมณ์ , 2537) หลักการจัดองค์ประกอบศิลปะของเทียนชัย ตั้งประเสริฐ (เทียนชัย ตั้งประเสริฐ , 2542) และหลักการใช้สีในงานบาติกของมานิช คงกะนันท์ (มานิช คงกะนันท์ , 2538) เป็นแนวทางประกอบแบบสัมภาษณ์และรูปแบบของลวดลายที่ปรากฏอยู่บนผืนผ้าบาติก
3. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้ผลิตและผู้บริโภคผ้าบาติกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาเกิดความงาม มีความพอใจ

ผ้าบาติก หมายถึง ผ้าชนิดหนึ่งที่มีวิธีการทำโดยการใช้น้ำเทียนเขียนหรือระบายลงบนผ้าขาวที่ไม่ต้องการให้สีติดเป็นลวดลายต่าง ๆ แล้วนำไปย้อม แด้ม หรือระบายสีในส่วนที่ต้องการให้ติดสีทำให้เกิดลวดลายตามที่ต้องการมีสีสันสวยสดงดงาม

รูปแบบลวดลาย หมายถึง ลักษณะของเส้นหรือจุดที่มาประกอบกันเป็นรูปร่างต่าง ๆ บนผืนผ้าโดยการเขียนด้วยน้ำเทียน เช่น รูปแบบของดอกไม้ รูปแบบของสัตว์

จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดที่อยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย และมีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีอยู่ 5 จังหวัดได้แก่ จังหวัดสงขลา ยะลา ปัตตานี สตูล และนราธิวาส

ผู้ผลิต หมายถึง คนหรือกลุ่มบุคคลที่กระทำการประดิษฐ์ คิดค้น เพื่อให้เกิดเป็นผลงาน สีน
คำ หรือผลิตภัณฑ์

ผู้บริโภค หมายถึง คนหรือกลุ่มบุคคลที่นำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์มาใช้เป็นคนสุดท้าย โดยไม่
มีการนำไปจำหน่าย

จันติ้ง (Canting หรือ Tjanting) หมายถึง เครื่องมือสำหรับใช้เขียนเขียนลงบนผ้า เครื่อง
มือชนิดนี้ใช้กันตั้งแต่สมัยโบราณ จันติ้งเหมาะสำหรับจะเขียนเส้นเล็กและรายละเอียดในลวดลายที่
ต้องการความประณีต จันติ้งมีหลายแบบ ได้แก่ รูปแบบยาวรี รูปกลม รูปรองเท้า หรือรูปทรง
กระบอก

โทนสี หมายถึง ลักษณะความเด่นของสีที่แสดงออกเด่นชัดที่สุดในการวาดภาพนั้น

ออกแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึง การคิดสิ่งใหม่ หรือดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้มี มีความแตก
ต่างจากเดิม เพื่อสร้างความแปลกใหม่ให้กับสินค้า

ลายเรขาคณิต หมายถึง ลวดลายที่วาดลงบนผ้าบาติกที่มีลักษณะเป็นรูปทรงเหลี่ยมต่าง ๆ
หรือเป็นกลม แล้วนำมาประกอบกันเป็นภาพ

ลายไทย หมายถึง ลวดลายที่วาดลงบนผ้าบาติกที่มีลักษณะเป็นลวดลายแบบไทย

ลายดอกไม้ หมายถึง ลวดลายที่วาดลงบนผ้าบาติกที่มีลักษณะเป็นรูปดอกไม้ชนิดต่าง ๆ

ลักษณะเด่น หมายถึง ลักษณะที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากสิ่งอื่น ๆ ที่มีอยู่

การอนุรักษ์รูปแบบลวดลายผ้าบาติก หมายถึง การรักษารูปแบบของการเขียนลวดลายลง
บนผ้าบาติกที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้คงอยู่คู่กับจังหวัดชายแดนภาคใต้ตลอดไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบรูปแบบลวดลายผ้าบาติกในแต่ละจังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อให้ทราบลักษณะเด่นของรูปแบบลวดลายผ้าบาติกในแต่ละจังหวัดของจังหวัด
ชายแดนภาคใต้
3. เพื่อให้ทราบความคิดเห็นในเรื่องของการอนุรักษ์รูปแบบลวดลายผ้าบาติกในแต่ละ
จังหวัดของจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. ผลการวิจัยใช้เป็นข้อมูลเพื่อประโยชน์ทางการค้าแก่กลุ่มผู้ผลิต ทำให้กลุ่มผู้
ผลิตทราบความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มผู้บริโภค เพื่อที่จะสามารถผลิตผ้าบาติกทั้งรูปแบบลวด
ลายและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ ได้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

5. ผลการวิจัยที่ได้นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในด้านการเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานบาติกต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

